

Donald Haks, *Tussen Verlichting en Revolutie. Anton Reinhard Falck 1777-1843* (Hilversum: Verloren, 2023, 424 pp., ISBN 9789464550788).

Deze biografie over de ambtenaar, diplomaat, bestuurder en politicus Anton Reinhard Falck (1777-1843) door Donald Haks verschilt hemelsbreed van de eerste, van zo'n veertig jaar geleden. Dit betreft de chronologie maar ook de historiografische invloeden van gender- en emotiegeschiedenis. De toenmalige biograaf, Derk van der Horst, hanteerde een standaard chronologische aanpak. Gender en emoties hadden in het biografisch genre nog nauwelijks ingang gevonden. Ook het beschikbare bronnenmateriaal was beperkter. Van der Horst stopte daarom in 1813. Volgens Haks zijn het juist Falcks prestaties van na dat jaar, dus de periode vanaf zijn zesendertigste, die maken dat hij thuishoort in de eregalerij van staatsmannen uit deze tijd die eerder een biografie kregen (onder wie Maarten van der Goes, Alexander Gogel en Rutger Jan Schimmelpenninck). De overgangstijd waarin Nederland zijn status van onafhankelijk land herwon na de Bataafs-Franse tijd en een driejarige periode van directe Franse overheersing vormden voor Falck de aanloop naar politieke gloriejaren.

Na een studie rechten was Falck van 1813 tot 1818 secretaris van staat, en daarna minister van het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden tot 1824. In die functie maakte hij naam als medegrondlegger van de hereniging van de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden. Dat die samenvoeging faalde met de afscheiding van België in 1830, was voor hem een grote deceptie. Hij eindigde zijn carrière als gezant te Brussel en voerde de ambtstitel minister van staat tot zijn dood. In zijn autobiografische *Gedenkschriften* reflecteerde hij op zijn loopbaan. Sinds de publicatie van deze tekst in 1913 is nog veel meer primair materiaal beschikbaar gekomen. Naast de al bekende bronnenuitgaven raadpleegde Haks ook minder gebruikte brievenreeksen, waaronder privécollecties. Dat waren welkome bronnen, want de ontvangers van Falcks correspondentie, onder wie ook vele contacten in het buitenland, waren betere bewaarders dan de staatsman zelf, die veel van de aan hem gerichte persoonlijke brieven vernietigde.

De biograaf hangt Falcks levenslijn globaal op aan drie overkoepelende thema's. Het eerste is de manier waarop Falck het wereldbeeld van zijn tijd hanteerde als moreel kompas. Dan gaat het over de toen breder aangehangen filosofische opvattingen over bijvoorbeeld de natuur van de mens, de inrichting van de staat en verhouding met niet-Europese volkeren. Bij het tweede thema richt de auteur de aandacht op de doorwerking van Falcks verlichtingsidealen in zijn praktijk van politiek, diplomatie en bestuur. Het

derde thema omvat de invloed van concrete tijdsomstandigheden, met als leidraad de vraag hoe in het bijzonder de Verlichting en de revolutie(s) op Falck inwerkten: concreet geleefde verlichtingsidealen als redelijkheid, het dienen van het welzijn van allen, en kosmopolitisme (dat vaderlandsliefde niet uitsloot) en tolerantie. Falck was seculier verlicht en antiklerikaal, maar had respect voor de individuele gelovige. Hij kwam bijvoorbeeld meermaals publiekelijk op voor de rechten van joden. Zijn adviezen aan Den Haag om naar Engels voorbeeld de positie van tot slaafgemaakten te verbeteren, waren aan dovemansoren gericht. Politiek ontwikkelde Falck zich van moderaat met republikeinse sympathieën tot een kritisch maker en drager van de constitutionele monarchie van 1813.

Eigenlijk hangen de afgebakende thema's nauw samen, geeft Haks zelf toe. Falck paarde zijn verlichtingsidealen ook aan eigenbelang en machtspolitiek. Zo contrasteert de auteur het zwijgen van Falck over zijn eigen aandeel in de Amsterdamse Omwenteling van 1813 met bronnen uit het familiearchief van Falcks vriend Jan Fabius. Falck bleek wel degelijk persoonlijk betrokken bij deze opstand tegen de Fransen en vervulde zelfs een coördinerende hoofdrol. Falcks autobiografische schrijven lijkt hier vooral een vorm van *reputation politics*. Een omslag naar een ander regime kwam hem ook persoonlijk beter uit: onder het keizerrijk was zijn carrière gestokt.

Voor Falck, als publieke figuur, was reputatie alles. Steeds deed hij tegenover de buitenwereld zijn opperste best om de schijn op te houden maatschappelijk tot de elitaire toplaag te behoren, terwijl hij afkomstig was uit de gegoede burgerstand. Zelfpromotie zat ook achter zijn drang tot intellectuele vorming en het etaleren van zijn belezenheid en reislust. Dezelfde drijfveer ontwaart Haks achter de deftige ambtswoningen die Falck in Londen en Den Haag als residenties claimde. Aanzien verwierf Falck vooral dankzij het huwelijk dat hij op zijn veertigste wist te sluiten met een hofdame die zeer goed lag bij de Oranjeprinsessen, de toen drieëntwintigjarige Henegouwse barones Rose Amour Caroline Ghislaine de Roisin, roepnaam Zezette.

Zijn behoefte zich actief te manifesteren in machtige kringen bracht Falck bijna als vanzelf op het spoor van vele invloedrijke salonnières, die tot ver in de negentiende eeuw netwerkten in de hoogste regionen van het sociale circuit van de Europese politiek en diplomatie. Hier had Haks kunnen aanhaken bij de historiografische ontwikkeling van *New Diplomatic History*, die ook steeds vaker wordt gecombineerd met gendersgeschiedenis. Uit zijn literatuuropgave blijkt echter niet dat de biograaf van deze ontwikkeling op de hoogte is. Zijn keuze om Falck bij zijn achternaam te noemen en zijn echtgenote niet ('Falck en Zezette', 275) impliceert zelfs een genderdisbalans. Desondanks bedrijft Haks de facto gendersgeschiedenis. Hij doet meer dan alleen de eega in het voorbijgaan noemen. Doordat hij trouw is aan zijn

bronbevindingen komt de wisselwerking tussen zijn hoofdpersoon en de vrouwen uit diens omgeving als vanzelf in beeld, bijna even scherp als binnen het gendergevoelige onderzoeksveld *New Diplomatic History*. Tot Haks' interessantste bevindingen behoort de hechte vriendschap van Falck met Elizabeth Vassall. Falck ontmoette haar tijdens zijn ambassadeursjaren van 1802 tot 1804 in Madrid, waar zij ontvingen voor diplomaten organiseerde. Met deze 'Lady Holland' correspondeerde Falck vanaf 1804 bijna dagelijks. Tijdens zijn Londense diplomatenjaren, van 1824 tot 1832, frequenteerde hij haar Holland House in Kensington, een beroemde politieke salon. In dezelfde stad bezocht Falck de salons van de Russische ambassadeurvrouw en prinses Dorothea Lieven, met wie hij eveneens langdurig omging. Tijdens zijn verblijf in Wenen in de jaren 1838 en 1839, waar hij met zijn echtgenote meedraaide in de saloncultuur van de aristocratie, discussieerde hij graag over politiek en literatuur met de Poolse prinses Ana Jablonowska.

Met zijn aandacht voor het samenspel tussen politiek actieve mannen en vrouwen verrijkt Haks de traditie van de politiek-institutionele revolutiebiografie. Dat geldt ook voor Haks' belangstelling voor de emotionele *self-fashioning* van zijn protagonist. Haks onderkent nadrukkelijk dat emoties inzicht geven in de man en de diplomaat die Falck was. Een wat vage zin als 'Natuurlijk voelde hij ook emoties' (293) duidt echter op een diffuus gebruik van het woord emotie als verzamelterm. Een problematisering van emoties als historisch topic ontbreekt. Haks bezigt nogal eens hedendaagse concepten uit het therapeutisch jargon, zoals 'stress' (299), 'burn-out' (378) en 'bindingsangst' (379). Herhaaldelijk wijst hij op Falcks neiging tot het afschermen van zijn privégevoelens, mogelijk te maken hebbend met een levenslang verdriet om het vroegtijdig overlijden van zijn twee jongere broertjes en zijn moeder. Hier dreigt een anachronistische projectie van hedendaagse ervaringen op het verleden.

De beleving en omschrijving van emoties verschillen per tijd en sociale en politieke omgeving. Meer originele broncitaten voor het creëren van een preciezere historische context bij Falcks gevoelsvocabulaire waren daarom op hun plaats geweest. Waar Haks dat wel doet, namelijk waar hij laat zien dat Falck Kant en Fichte volgde in zijn opvattingen over het verschil tussen mannelijke 'drift' en vrouwelijke 'bedeesdheid' (40), of waar hij refereert aan Falcks postrevolutionaire afkeer van al te grote 'geestdrift' (211), blijkt duidelijk dat de gebiografeerde zich voegde naar het nieuwe regime waarin politiek en emoties nauw met elkaar waren verweven. Haks concludeert in zijn slotbeschouwing dat Falck steeds de schijn ophield 'koelbloedig' te zijn (379). Doordat hij Falcks emoties wel signaleert maar ze niet steeds even sterk historiseert, lijkt dit unieker voor Falcks persoonlijkheid dan het feitelijk was. Meer politici van zijn generatie deden aan een vergelijkbare stoïsche vorm van *reputation politics* en in heel wat politieke autobiografieën van na de regimewisseling is sprake van een publiek gezicht gestript van emoties. Ook

het vernietigen van juist het persoonlijk deel van archieven gebeurde vaker, niet zelden met inbegrip van echtelijke brieven.

Hoe dan ook: deze eerste *volledige* Falck-biografie is zeer leesbaar en even aanbevelingswaardig voor vakhistorici als voor niet-ingewijden.

Edwina Hagen, Vrije Universiteit Amsterdam